

Jaro Julkunen

Lovejoylainen dekonstruktio 70-vuotta

Arthur O. Lovejoy päiväsi teoksensa *The Great Chain of Being* alkusanat maaliskuussa 1936. Nyt on siis periaatteessa aatehistoriallisen tutkimuksen juhlavuosi, sillä teoksen johdantolukua on pidetty eräänä keskeisimmistä aatehistorian ohjelmajulistuksista. Ajattelun historian tutkijat eivät kuitenkaan ojenna 70-vuotiaalle päivänsankarille kukkakimppua ja järjestön viiriä, sillä teoksen johdannossa esitelty lovejoylainen tutkimusohjelma¹ joutui jo yli 30 vuotta sitten ankaran kritiikin kohteeksi. Eri puolilta vyörytettyjen syytösten tuloksena nykyisille tutkijapolville niin Suomessa kuin muuallakin opetetaan karikatyyri lovejoylaisesta ohjelmasta: Siinä ei ainoastaan kangisteta monimuotoinen tekstimateriaali muodollisten ideoiden ilmauksiksi, vaan myös kuvitellaan aatteet seikkailemaan vuosisadasta toiseen. Tällaiseen lähtökohtaan nykyaikaisen kriittisen tutkijan ei tarvitse palata.

Tässä artikkelissa otetaan kuitenkin riski, ja avataan tuo vanha ohjelmanjulistus. Päämääränä on palauttaa näkyville lovejoylaisen ohjelman sisältämiä argumentteja. Päämäärään ei kuitenkaan yritetä päästä puhtaalta pöydältä, vaan sivujen päältä pyyhitään hiukan pölyä ja myöhempien kirjoittajien tekemää tulkintaa. Niinpä artikkeli osallistuu ensisijaisesti näiden uusien tulkintojen väliseen keskusteluun. Artikkelissa oletetaan, että lovejoylaisen ohjelman avulla voidaan yhä terävöittää aatehistoriallisen tutkimuksen välineitä. Tavoitteena ei kuitenkaan ole Arthur Lovejoy'n kuvan kiillottaminen; artikkelissa ei pyritä ensisijaisesti tekemään oikeutta ohjelman takana olevalle henkilölle.

Tämä artikkeli väittää, että *lovejoylaisesta ohjelmasta* voidaan saada aatehistoriallisen dekonstruktion pohja. Ohjelmassa korostuva tekstien tekijän tietoisesta intentiosta riippumaton sisältö tuo sen paljon lähemmäs dekonstruktiota kuin intentioihin redusoituvaa puolta kielellisessä käänteessä. Ohjelman mukaan teksteihin kiteytyneet aatteet voidaan purkaa perusyksikköihinsä. Aatehistorian päämäärä, ajattelun rakenteellinen jäsentäminen, suoritetaan vertaamalla näitä perusyksiköitä muihin teksteihin. Tätä perusyksikköjen tunnistamista varten

lovejoylainen tutkimusohjelma määrittelee metodologisen tutkimusvälineen, aateyksikön² (*unit-idea*). Koska tämän keskeisen välineen määrittely jäi ohjelmassa epäselväksi, etsitään artikkelin lopussa uusia tulkintamalleja kognitiivisen semantiikan teorianmuodostuksen avulla. Ennen aateyksikön tulkintaa, on hahmotettava kaksi ohjelmassa esiin nousevaa, karikatyyrimaisen aatehistoriakuvan vastaista ennako-oletusta: Ensiksi, lovejoylainen ohjelma vastustaa spekulatiivista kipsipäätutkimusta. Toiseksi, aatehistoria esitetään siinä kemian kaltaisena tieteenä, ei vaikutteiden, vaan diskurssien analyysinä.

Vaikutteiden ja intentioiden näkymättömyys

Aatehistoriallinen tutkimus tunnistetaan ja leimataan vaikutteita etsivästä tutkimusorientaatiosta.³ Ajatusmallien ja innovaatioiden leviämistähän on selitetty diffuusion nojaavan vaikutemallin avulla. Vaikuteorientaatio on vahvana tällaisessa antropologihenkisessä ideoiden ja ajatusmallien tutkimuksessa, mutta paradigmaattisimmillaan, kuten Markku Hyrkkänen kriittisesti huomioi, se kuitenkin on henkilöhistoriassa.⁴ Hyrkkänen osoittaa vakuuttavasti vaikutemallin ongelmallisuuden, joten alkuun on syytä katsoa missä vaikuteanalyysia käytetään ja mikä suhde lovejoylaisella ohjelmalla on vaikutteiden tutkimiseen.

Vaikuteanalyysi on keskeinen metodi nykyisin ennen kaikkea pragmaattiselle, intentionaalista politiikkaa tutkivalle historiankirjoitukselle. Aatehistorioitsijoille vaikuteanalyysi on tullut jälleen haasteeksi erityisesti Quentin Skinnerin käsitehistorian kautta. Skinneriläisessä lähtökohdassa korostuu intentionaalisen ja vaikutekeskeisen poliittisen elämän asettamat ongelmat poliittisen ajattelun tutkimukselle. Tutkijan on arvioitava historiallista toimijaa rationaalisenä päätöksentekijänä, joka valitsee vaihtoehtoista toimintasuunnista ja sanoista joilla olettaa pärjäävänsä poliittisessa kamppailussa. Toimijan intentiot ja vaikutteet kietoutuvat järkipäisessä prosessissa vaihtoehtoisten politiikkojen arvon ja merkittävyyden punnitsemiseen.⁵

Tällaisessa tutkimuksessa on intention ja vaikutteiden etsimisessä aatehistorioitsijoilta vaadittu paljon kykyjä. Eräs kirjattu tavoite on ymmärtää tutkimuskohteena olevaa toimijaansa paremmin kuin tämä itse. Kari Palosen mukaan poliittisten toimijoiden keskustelujen ja

ratkaisujen paremmin ymmärtämiseen tutkijoiden keskuudessa ei riitä sen tietäminen, mitä nämä poliitikot ovat lukeneet tai mitä ja kenen professorin alaisuudessa he ovat opiskelleet. Lisäksi on huomioitava se, miten kukin poliitikko käsittelee teoreettista taustatietoa oman politiikkansa välineenä.⁶

Lovejoylainen tutkimusohjelma antaa tekstin tulkinnalle täysin toisenlaisen päämäärän. Siinä tekijä ymmärretään, ellei sentään kuolleeksi, niin alttiiksi sotkemaan argumenttiinsa hyvinkin ristiriitaisen nipun aateyksiköitä. Poliitikon kielellisen toiminnan ymmärtäminen motiivien ja päämäärien kautta on lovejoylaisessa ohjelmassa toisarvoista. Ensisijaista ohjelman mukaan on tutkia sitä miten tietyt ajattelumuodot ilmenevät teksteissä, ei sitä miksi joku todellakin kirjoitti minkä kirjoitti. Vastauksia aatehistorian kysymyksiin haetaan yksilön intention ulkopuolelta.

Vaikka lovejoylaisessa ohjelmassa ei intentionaalisuuden ongelmaa käsitelläkään, rajautuu toimijan intellektuaalisen kapasiteetin, käsitteiden omaamisen ja sanojen diskursiivisen käytön tunnistuskyvyn arviointi aatehistorian ensisijaisten päämäärien ulkopuolelle. Tekstien sisäisiä ristiriitaisuuksia tunnistamaan pyrkivän ohjelman perusteella olisi optimistista olettaa, että poliitikot, niin päteviä kuin he ovatkin, käsittelevät rationaalisesti, tietoisesti läpinäkyvästi, analyyttisesti ja systemaattisesti elämänsä varrella oppimaansa teoreettista taustatietoa. Läpinäkyvyyden puuttuessa on myös turha olettaa tutkijan pystyvän arvioimaan sitä miten tätä taustatietoa kussakin tilanteessa on käytetty. Tyypillisesti sanojen viittaussuhteiden tunnistuskyky on ihmisillä liian heikkoa siihen, että voitaisiin saavuttaa varmuus toimijan tarkoitusperistä.

Tästä lähtökohdasta johtuen lovejoylainen ohjelma antaa paljon enemmän välineitä rationaalisen kuin historiallisen rekonstruktion tekemiseen. Rationaalista rekonstruktiota ei useinkaan hyväksytä historiallisen tutkimuksen menetelmäksi. Syyksi saatetaan antaa, että historialliseen aatteeseen ei voida soveltaa systemaattista - yksityisen ihmisen ajatusrakennelman tutkimiselle kyllä sopivaa - metodologiaa. Tämä oletus perustellaan väittämällä, että aatteet eivät pysy historiallisten aikakausien yli muuttumattomina. Aatteiden nimiään käytetään varsin eri tavoin eri aikoina

Lovejoylaisen ohjelman näkökulmasta aatehistorian mielen muodostaa tämä nimenomainen havainto, jonka mukaan joidenkin olioiden nimiä käytetään viittaamaan eri asioihin eri konteksteissa. On vain nähtävä, että nimien ja käsitteiden välisen viittaussuhteen ongelma on paljon syvempi. Nimet, määrittäjät eivät ole luotettavia, mutta ne eivät ole sitä edes samaan aikaan, samoissa kieliyhteisöissä, samalla kirjoittajalla. Kyse on pikemminkin luonteenomaisuuksista. On tutkittava empiirisesti kuhunkin sanaan tai sanontaan liittyviä mielikuvia ja käsityksiä ja sitä mitkä näistä ovat tyypillisiä millaisissakin historiallisissa ajattelurakenteissa.

Erikoiseen valoon - ja samalla itseään vahvistavaksi - tämä lovejoylaisen ohjelman tulkinta tulee kun sitä vertaa Arthur Lovejoyn myöhempään tuotantoon. Vertailu paljastaa Lovejoyn tekstit ristiriitaisiksi kahdessa keskeisessä argumentissa. Ensimmäiseksi, ohjelma esittää aatehistorian tutkivan aateyksiköiden ilmenemismuotoja laajojen ihmisryhmien jakamissa aatteissa, ei niinkään keskeisten ajattelijoiden mielipiteissä. Lovejoy itse kuitenkin heti antautui tutkimaan suuria filosofejä aateyksikön kantajina. Toiseksi, kuten John Patrick Diggins osoittaa, Arthur Lovejoy myöhemmissä teksteissään määrittää suorastaan intentionalistisesti aatehistorioitsijan tehtäväksi selvittää mitä kirjoittaja tarkoitti tekstiä tehdessään ja pyrkiä ymmärtämään toimijaansa paremmin kuin tämä itse.⁷

Ohjelma ei kuitenkaan anna minkäänlaisia välineitä vaikutteiden ja motiivien tutkimiseen, eikä juuri edes viittaa vaikutteisiin. Siinä ei myöskään ohjata tutkijaa löytämään niitä linkkejä, joiden avulla tietyt aatteet jatkaisivat kulkuaan. Diakronisten vaikutelinkkien sijaan lovejoylainen ohjelma varustaa historioitsijaa yksittäisten tekstinosien diskursiiviseen analyysiin. Vaikutteiden tutkimisen sijaan lovejoylainen ohjelma ohjaa tutkijaa analysoimaan tekstiä luonnontieteellisellä pieteetillä.

Aatteiden kemia

Vaikuteanalyysin näkymättömyys ei kuitenkaan poista sitä, että lovejoylaisen ohjelman tärkein tutkimusorientaatiota ohjaava piirre on huomion kiinnittäminen sekä diakronisiin että synkronisiin jatkuvuuksiin. Sen mukaan inhimillisessä ajattelussa on paljon enemmän jaettua

kuin yleensä kuvitellaan. Kontekstit määräävät ajattelumalleja, mutta joka tapauksessa paikasta ja aikakaudesta toiseen nämä näyttävät toistuvan samankaltaisina.⁸ Tämä jatkuvuuksien korostaminen on mitä selkein antiteesi historismia kohtaan.

Lovejoy'n tutkimuksiin viitataan usein kriittisesti aatehistoriana, joka pomppii sattumanvaraisesti kipsipäästä toiseen. Tämä kuvaus näyttää tieteellisyyttä korostavaa ohjelmaa lukiessa vieraalta. Hyvä esimerkki lovejoylaisen aatehistorian tieteellistämisyrittämisestä on sen vertaaminen analyttiseen kemiaan. Tutkimusorientaation esittely vertaamalla sitä muihin tieteenaloihin paljastaa aina paljon ennako-oletuksista. Esimerkiksi Foucault'n tekemät vertaukset ovat tehneet kahdesta tutkimusalasta, arkeologiasta ja genealogiasta, synonyymeja metodologisesti tunnistettaville aatehistoriallisille lähestymistavoille. Analyttinen kemia lovejoylaisen aatehistorian mallina luo kuvan matemaattisen tarkasti laboratorio-olosuhteissa tehtävästä kylmän viileästä analyysistä, jonka tuloksena ei synny tarinoita vaan tiedettä. Vaikka tekstissä ilmoitetaankin vertaukseen liittyvistä vaaratekijöistä, tuntuu lovejoylainen ohjelma korostavan näin humanistisen ja yhteiskunnan tutkimuksen irtiotta spekulatiivisesta traditiosta.

Lovejoylaista tutkimusohjelmaa voisikin hyvällä syyllä nimittää aatehistoriallisen tutkimuksen empiristiseksi vallankumoukseksi, sillä siinä empiristisen tieteenihanteen tavoin esitettiin tavoitteeksi tunnistaa tutkimuskohteen kannalta jakamattomia yksikköjä.⁹ Tämä nimike, 'aatehistorian empiristinen vallankumous'¹⁰, on kuitenkin myöhemmin annettu lovejoylaisen tutkimusohjelman skinneriläiselle kritiikille. Kemian sanasto antaa kuitenkin mainion tien määritellä lovejoylainen ohjelma empirismiäkin vahvemmin, aatehistorian atomistiseksi vallankumoukseksi.

Atomismi näkyy ohjelmassa pyrkimyksenä päästä filosofisten oppien kovaan ytimeen. Aatehistorian tavoitteena on purkaa oppi rakennusosiinsa. Ohjelman mukaan filosofiset tekstit koostuvat kuin kemialliset yhdisteet, omintakeisesti järjestäytyvistä yksittäisistä osatekijöistä. Nämä osatekijät, samoin kuin eri atomit, ovat tutkimuksen menetelmin tunnistettavissa ja eroteltavissa toisistaan. Aateyksikön esiintymistä voidaan siis tutkia eri teksteissä samoin kuin kemisti voi laittaa reagenssia erilaisiin näytteisiin.

Osatekijöiden tunnistaminen on kuitenkin vasta analyysin perusedellytys, sillä tämän tunnistamisprosessin jälkeen on pystyttävä näkemään aateyksiköiden välisiä suhteita. Tämä suhteiden ja rakennusmenetelmien tunnistaminen avaa tien tutkittavissa filosofisissa teksteissä esiintyvän omaperäisyyden tunnistamiseen. Pelkillä aateyksiköillä pelaaminen jäisi yhtä köyhäksi kuin kemia pelkillä alkuaineilla. Omaperäisyyden tunnistaminen on kuin uusien yhdisteiden löytymistä, mutta työ vaatii tarkkaavaisuutta. Onhan vesi (H₂O) ja vetyperoksidi (H₂O₂) täysin toisistaan poikkeavat huolimatta samoista osatekijöistä. Lovejoylaisen tutkimusohjelman perusteella aatehistorioitsijan on varottava yhdistämästä oppijärjestelmää toiseen pelkästään samojen aateyksiköiden löytymisen perusteella. Virhe olisi yhtä paha kuin väittäisi vetyperoksidin olevan eräs parhaista janonsammuttajista.

Toisin kuin esimerkiksi Martin Kusch arvioi, vertaus analyyttiseen kemiaan ei siis jää lovejoylaisessa ohjelmassa pelkäksi metaforaksi.¹¹ Se näyttää pikemminkin ensimmäiseltä avaimelta tutkimusohjelman identifikaatioon. Se kertoo tutkimusotteesta, joka tähtää luonnontieteiden kaltaiseen analyyttisyyteen; ja lopulta se ohjaa myös ajattelemaan tutkimustapaa, jossa historiallisia aineistoja kontekstualisoidaan sortumatta jyrkkään historismiin. Tämä tarkoittaa sitä, että aateyksikkö antaa historioitsijalle ei-historiallisen, systemaattisen apuvälineen, jolla hän voi seuloa aineistojaan.

Vertaus analyyttiseen kemiaan vaikuttaa riittävän stimuloivalta yllyttämään Michel Foucault'n ottamaan siihen kantaa ennen sitoutumistaan arkeologian tai genealogian käsitteisiin. Onhan kemiallisella ympäristöllä piirteitä, jotka vertautuvat helposti diskursseihin. Ohjaahan se pikemminkin tutkimaan ilmiön esiintymistä tietyssä kontekstissa kuin rakentamaan jatkuvuuksia ja totalisointeja.

Foucault ei kuitenkaan aloittanut tällaista keskustelua. Kenties syy oli siinä, että hän tunsu Lovejoy'n muun tuotannon, joka ei juurikaan tue itse ohjelmanjulistusta. Itse *The Great Chain of Being* on metodologisesti mitä suurimmalta määrin sitä Foucault'n kritisoimaa geologista poraamista ja tradition rakentamista, missä tutkimuksen vertikaalinen kontekstualisointi jää ohueksi. Tai kenties syy on vain siinä, että Foucault ei tuntenut lovejoylaista ohjelmaa.

Aateyksiköt diskurssin tekijöinä

Lovejoy'n tutkimusta on kritisoitu olemattomien jatkuvuuksien rakentamisesta; aatehistoriaa osallistumisesta katteettomien, poliittisten edistysnarratiivien luomiseen.¹² Ylihistoriallinen jatkuvuuksien rakentelu suurten filosofien tekstien avulla saa esimerkiksi Michel Foucault'n tekemään irtioton ja huokaisemaan, että "ehkä olen kuitenkin aatehistorioitsija, mutta nolostunut, tai toisin sanoen, julkea aatehistorioitsija."¹³ Tiedon arkeologiassaan hän selvästi hylkää aatejärjestelmien omintakeisuuksien etsimisen, mikä lovejoylaiselle ohjelmalle on tärkeää. Aatehistoria näyttäytyy Foucault'lle yrityksenä tulkita muutoksia prosesseina epätieteestä tieteeksi ja kirjoittelusta teokseksi. Verratessa lovejoylaista ohjelmaa tiedon arkeologiseen lähestymistapaan käy kuitenkin ilmi, että tutkimusintressiltään molemmat ovat lähes yhtä julkeita.

Arkeologi ja kemisti väittävät nimittäin molemmat, että suurten ajattelijoiden tutkiminen ei ole aatehistorian ensisijainen tehtävä. On eri asia mitä Lovejoy itse teki, mutta lovejoylainen ohjelma korostaa kollektiiviseen tietoisuuteen levinneiden uskomusten tutkimista. Tämä ei jää enää kauas arkeologisesta aatehistoriasta, joka kertoo sivupoluista ja syrjäseuduista, vähäväkisten uskomuksista ja käytänteistä, ja joka kuvaa tiedon muodostumisen sumeutta. Niin arkeologia kuin lovejoylainen tutkimuskin korostavat diskurssien, uskomusten ja teemojen soluttautumisia ajattelun kentältä toiselle, tieteestä kirjallisuuteen ja politiikkaan tai päinvastoin. Tätä kautta aatehistorian keskeiseksi ongelmaksi muodostuu sekaantuminen. Yhdistämällä lovejoylaista ja foucaultlaista terminologiaa voidaan ongelmaksi määrittää vielä tarkemmin aateyksiköiden tai niiden muodostamien yhdisteiden sekaantuminen diskurssista toiseen.

Myös tekstien tulkinnan suhteen arkeologia ja kemia ovat samoilla linjoilla. Diskurssit ovat monimielisiä. Ne esittäytyvät sarjoina hajanaisia segmenttejä, joiden taktiset funktiot eivät ole yhtenäisiä ja vakaita. Lovejoylaisen ohjelman perusteella olisi hämmästyttävää mikäli diskursiivinen kokonaisuus, vaikkapa yhden ajattelijan tuotanto, olisi sisäisesti täysin ristiriidaton. Näyttääkin siltä, että sekä aatteiden arkeologinen että kemiallinen analysointi hylkäävät yksilön ajattelun rakentamisen liian totalisoivana. Molemmille on tästä johtuen vierasta myös pyrkimys tunnistaa kohta missä yksilö ja yhteisö kietoutuvat toisiinsa.

Subjektikeskeisyyden sijaan molemmat keskittyvät diskursseissa vallan ottaviin käytäntöihin ja sääntöihin.

Vertailu osoittaa, että lovejoylainen aateyksiköiden metsästys ja tiedon arkeologia ovat molemmat kiinnostuneita paljastamaan asioita, mitä teksteihin on peitetty. Ehkäpä erottavaksi tekijäksi löytyy ero kysymyksenasetteluissa. Lovejoylainen ohjelma pyrkii selvittämään mitä alkuperäistä teksteistä löytyy, kun taas tiedon arkeologia tutkii sitä miten diskurssit muodostuvat käytännöiksi. Molemmille yhteistä kuitenkin on käsitys, että teksti muodostaa sinänsä kutakuinkin läpinäkymättömän kentän, missä yksittäiset lauseet ja sanat on nähtävä kokonaisuuden vankeina. Aatehistorian tutkimus ei siis avaudu yksittäisten sanojen selittämällä.¹⁴

Aateyksiköt

Kemia on siis ensimmäinen avain lovejoylaisen ohjelman tulkintaan. Toinen avain ohjelman lukkoihin on ohjelmassa käyttöön otettava metodologinen väline, aateyksikkö. Aateyksiköt ovat ajattelun perusosatekijöitä, jotka eivät ole ajattelijaan sidottuja. Ne esiintyvät eri konteksteissa. Ohjelmassa aateyksiköt esitellään ensisijassa endeemisinä oletuksina ja intellektuaalisina käytäntöinä, joiden epämääräinen ja yleinen luonne mahdollistaa niiden soveltamisen lähes mihin tahansa kontekstiin.

Aateyksiköitä on lovejoylaisen ohjelman mukaan rajallinen määrä. Määrän rajaaminen suoritetaan melko intuitiivisesti: niitä sanotaan olevan vähän, mutta merkittävästi enemmän kuin perusvitsityyppejä. Tämä outo määrittely avautuu, kun tietää, että David Margoliouth oli väittänyt indoeurooppalaisia vitsiyksiköitä (*urjoke*) olleen kolmekymmentä.¹⁵ Ehkäpä tämä määrän rajoittaminen yhdistää aateyksiköitä mielikuvissa alkuaineiden kaltaisiksi. Joka tapauksessa, määrän rajallisuuskin jo kertoo sen, että ne ovat väistämättä sitkeän pitkäikäisiä. Tämä piirre antaa niille sen ei-historiallisen analyysivälineen luonteen, johon yllä jo viitattiin. Tämän artikkelin argumentin rakentamisessa aateyksiköiden rajalliseen määrään palataan vielä, kun aateyksiköitä kehitetään kognitiivisen semantiikan kontekstissa.

Lovejoylainen ohjelma esittelee viisi aateyksikön perustyyppiä, mutta jättää avoimeksi sen mahdollisuuden, että niitä on useampiakin. Jako viiteen on yhtä mielivaltainen kuin aateyksiköiden määrän rajaaminen. Myös teoriankehittely on keskeneräistä, mikä voidaan todentaa sillä, että Lovejoy täydensi ja tarkensi perustyyppiluetteloa myöhemmin.¹⁶ Kuitenkin ohjelma pystyy mielekkäästi valaisemaan kohdetta. Perustyyppit ovat seuraavat:

- 1) Implisiittiset ja vaillinaisesti eksplisiittiset oletukset, jotka ilmenevät niin yksilöiden kuin kokonaisten sukupolvienkin tiedostamattomissa ajattelutottumuksissa
- 2) Dialektiset motiivit joilla maailma pyritään hahmottamaan perustavalla tasolla
- 3) Tieteen ulkopuolisen filosofian metafyyminen tunteisiin vetoaminen
- 4) Monimerkityksellisesti tulkittavat pyhät sanat ja sanonnat
- 5) Määritelty ja eksplisiittinen propositio

Varsinkin ensimmäiset aateyksiköiden perustyyppit osoittavat, että aateyksiköissä on kyse olioista, joiden olemassaolosta ajattelijat itse ovat todennäköisimmin tietämättömiä. Tiedostamattomasta käsin nämä aateyksiköt toimivat intentionaalisen ajattelun pohjana. Ne voidaankin nähdä kuuluvan sellaiseen rutiininomaisen toiminnan enemmän tai vähemmän epäintentionaaliseen perustaan, jota tulkitaan esimerkiksi 'kollektiivisen alitajunnan', 'hiljaisen tiedon', 'skeeman' ja 'Taustan' kaltaisten käsitteiden avulla. Tiedostamattominakin ne ovat kuitenkin funktionaalisia, sillä ne vahvistavat rakennettavalle aatteelliselle systeemille hyväksyttävyyttä ja painoarvoa.

Aateyksiköt implisiittisinä tai vaillinaisesti eksplisiittisinä oletuksina ovat pohjatietoja mitä ei suoraan artikuloita esimerkiksi toiminnan määrittämisessä. Esimerkiksi kehotuksessa valita lounasravintola ei yleisesti määritellä, että kyseisessä paikassa saa ostoksien vastikkeeksi ensisijaisesti syötävää. Oletuksena myös on, että kohde tietää milloin lounas keskimäärin tarjoillaan. Intentionaalisuuden taustalla olevan refleктоimattoman kentän merkitys on varsin konkreettinen. Niiden perusteella voimme päätellä etukäteen miten kanssa-autoilijat toimivat liikennevaloissa, miten toimitaan kun puhelin soi tai vaikkapa mitä voimme katsomalla ihmisten kasvoihin päätellä heidän tunnetiloistaan.¹⁷ Mikäli aateyksiköt pitäisi tulkita tiedostamattoman toimijoina, ohjautuu lovejoylainen aatehistoria hyvinkin lähelle psykohistoriallista diskurssin tutkimusta.

Samalla aatehistoria etäännyttyä tutkimasta ihmistä toimijana. Tästä piirteestä ohjelma sai jo aikalaiskritiikkiäkin. Ihmismielihän on 'aktiivinen voima historian kulussa eikä hervoton potilas, jolla taloudelliset, eroottiset ja yhteiskunnalliset voimat leikkivät ja suorittavat kokeita mielensä mukaan'.¹⁸ Lovejoylaisen ohjelman jatkuvuuksia korostava lähtökohta tukee kuitenkin yksilöistä riippumattomien samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien tutkimista. Omaleimaisetkin ihmiset tulevat (pyrkimyksistäänkin huolimatta) pääsääntöisesti toimineeksi samalla tavoin kuin joku toinen on jo tehnyt.

Dialektiset motiivit ovat ajattelun välineitä, joiden varaan kokonaiset päättelykentät nojaavat. Niitäkin voidaan siis pitää piirteinä, joiden päämäärähakuisuus ei ole aktiivisesti tunnistettua. Lovejoylaisessa ohjelmassa esimerkkinä toimii nominalistinen tapa määrittää kategoriat alkioidensa kautta sekä se romantiikan lähtökohtainen ristiriita valistuksen kanssa, että maailma ymmärrettiin selittyvän monimutkaisten suhteiden kautta. Dialektinen motiivi muodostaa siis päättelymekanismin perustan.

Teksteissä on elementtejä, joiden käyttämisestä voi tulkita loogisina virhepäätelminä sen takia, että ne arvottavilla diskursiivisilla keinoilla vetoavat tunteisiin. Metafyysisen päätöksen tunnistaminen kohdentuu niihin latauksiin, jotka tekstissä oleviin ilmauksiin on kytketty. Tämän aateyksikön avulla tutkija pääsee kiinni arvostuksiin, ja tunnistaa mitkä sanat on osoitettu stigmatisoimaan kohdetta ja mitkä edustavat pyhää. Tällaisia aateyksiköitä voivat olla tiedon saavuttamattomuus, ykseyden pyhyys, jatkuvuuden korostus ja universalisointeihin pyrkiminen.

Kaikkien näiden melko helposti niputettavien aateyksiköiden perustyyppien lisäksi lovejoylainen ohjelma tarjoilee viimeiseksi tyyppiä määritellyn, eksplisiittisen proposition, jota lähes kaikki varhaisemmat eurooppalaiset filosofit ovat käyttäneet tai hyödyntäneet. Lovejoyn maine on muodostunut siitä, että *The Great Chain of Being* seuraa juuri tällaista aateyksikön erikoistapausta. Tämä painotus yllyttää kritiikkiin eurosentrisyydestä, ja se on provosoinut analyyttisesti orientoituneet tutkijat osoittamaan, että Lovejoyn aateyksikkö ei ole lovejoylainen aateyksikkö. Esimerkiksi Jaakko Hintikka pilkkoi Lovejoyn tutkiman aateyksikön 'runsauden periaatteen' pienempiin osiinsa.¹⁹

Aateyksikkö ja oppijärjestelmä

The Great Chain of Being kuvaa aateyksiköt siis melko luonnoksenomaisesti, jättäen paljon tulkinnanvaraa. Yhdessä suhteessa teksti on kuitenkin selvä: Aateyksikköä ei saa identifioida oppijärjestelmään. Siinä missä aateyksikkö on ajattelun pienin väline, on oppijärjestelmä monimutkainen ja usein ristiriitainen yhdistelmä näitä aateyksiköitä.

Juuri tässä kohtaa voidaan muita, esimerkiksi Quentin Skinneriä, syyttää lovejoylaisen ohjelman löysästä tulkinnasta, melkeinpä tietoisesta hämärtämisestä. Näyttää nimittäin siltä, että korostaakseen oman lähtökohtansa eroa lovejoylaiseen tutkimusotteeseen, Skinner on joutunut muokkaamaan lovejoylaisen ohjelman argumentaatiota. Skinner on tuntenut vastenmielisyyttä yhtenäisten oppien jahtaamista kohtaan, ja lovejoylaisesta ohjelmasta hän on tehnyt tällaisen oppien metsästäjän. Klassikkotekstissään hän kuvaakin Lovejoyn myyttien rakentajana:

Samoin voidaan tarkassa merkityksessään 'aatehistoriassa' osoittaa myytti oppijärjestelmistä. Siinä päämäärä (Arthur Lovejoyn, tämän lähestymistavan pioneerin, sanoin) on jäljittää tietyn oppijärjestelmän [*doctrine*] morfologia 'kaikilta niiltä historian kentiltä joilla se esiintyy'. Luonteenomainen lähtökohta on tehdä jonkin oppijärjestelmän ideaalityyppi.²⁰

Lovejoyn tekstinkohta johon Skinner viittaa on sisällöltään kuitenkin vähän, mutta ratkaisevasti - juuri perustermiensä kohdalla - erilainen:

Historioitsija pyrkii tunnistamaan kontekstistaan irrottamansa aateyksikön useilta - lopulta kaikilta - sellaisilta historian kentiltä joilla se merkitsevästi esiintyy, oli niiden kenttien nimenä sitten filosofia, tiede, kirjallisuus, taide, uskonto tai politiikka. Tällaisen tutkimuksen päämäärä on, että tietyn käsityksen toiminta, olettaminen eksplisiittisenä tai äänettömänä, ajatustavan tyyppinä tai tiettyinä väitöksenä tai argumenttina, pitää, mikäli sen luonne ja historiallinen rooli pyritään täysin ymmärtämään, jäljittää saumattomasti kaikkien, tai niin monen kuin

historioitsijan lähteet sallivat, sellaisten ihmiskunnan reflektiivisen elämän vaiheiden missä tämä toiminta manifestoi itsensä. Tämä perustuu uskomukseen, että kentistä useammalle kuin yhdelle yhteistä on paljon enemmän kuin mitä yleisesti tunnustetaan, että sama aate esiintyy usein, joskus verraten näkymättömänä, hyvin monilla ajatusten maailman kentillä.²¹

Lovejoyn teksti on pyrkimyksissään suureellinen, mikä johtuu siitä, että yksi lovejoylaisen ohjelman keskeisiä päämääriä oli saavuttaa mahdollisimman paljon tieteidenvälistä synergiaa. Vaikka 'kaikki historian kentät' (*all provinces of history*) näyttää pikemminkin synkroniselta kuin diakroniselta tavoitteenasettelulta, tuntuu se paatokselliselta. Jos tämä seikka voidaan ohittaa, nousee keskeiseksi itse argumentti. Tulkinnan kannalta tärkeää on huomata, että lovejoylainen ohjelma käyttää tutkittavasta kohteesta nimitystä aateyksikkö. Skinner kertoo, että Lovejoyn mukaan aatehistorioitsijan tutkimuksen kohde on oppi. Tämä kielen epätarkka käyttö Skinnerillä on erikoista, sillä vain vähän ennen lainattua tekstinkohtaa, lovejoylainen ohjelma nimenomaan erottaa opin ja aateyksikön toisistaan.

Retoriikassaan lovejoylainen ohjelma suhtautuu oppijärjestelmiin kylmästi. Ne ovat, jälleen kemian kieltä hyödyntävästi, yhdisteitä (*compound*) tai keräymiä (*aggregate*). Ohjelma korostaa, että oppijärjestelmien ideaalityyppien rakentaminen ei ole aatehistorian päämäärä; opit toimivat vain lähtökohtaisena materiaalina. Kaukainen siis on se lovejoylaisen ohjelman irvikuva, missä aatteet tai oppijärjestelmät väijyvät tilaisuutta päästä jylläämään ihmisten päissä.

Lovejoylainen ohjelma erottaa siis selkeästi aatteen ja oppijärjestelmän toisistaan. Muiden sekoilu 'aate'-sanana merkityskentän kanssa on ymmärrettävää. Onhan tuo semanttinen monimielisyys lähes päällekkävyä. Suomessa ylevän vapaan aatteen lisäksi aatevirtauksissa liikkuvat jäykät ideologiat. Eikä ongelmallisuus jää tähän. Vaikka päästäisiin sulkemaan oppijärjestelmä viittauksen kohteena pois, jää jäljelle moniselitteinen 'idean' tulkitseminen. Idealla voidaan tarkoittaa mitä tahansa ymmärryksen kohdetta, siis sitä mihin ajattelulla viitataan. Idea voidaan myös nähdä havaintojen pohjalta tehtynä mielen rekonstruktiona. Pääsääntöisesti 'idealla' viitataan tietoisien toiminnan kohteeseen, mutta voidaan myös määrittää tiedostamattomia olioita ideoiksi.

Oppijärjestelmän ja aateyksikön erottelu ei tee edes lovejoylaista tutkimusohjelmaa yksiselitteiseksi ja sisäisesti koherentiksi 'idean' käsittelyn suhteen. Siinä nimittäin viitataan selvästi myös aateyksikköön sanalla 'idea'. Joka tapauksessa, lovejoylaisen ohjelman opit²² ovat siis yhdistelmiä, jotka voitiin purkaa pieniksi aateyksiköiksi. Nämä puolestaan ovat yksinkertaisimmilleen purettuja väitelauseita. Historioitsijan tehtävä on tunnistaa aateyksiköiden esiintymistä osana tiedostamattomia, niin yksilön kuin kokonaisen sukupolvenkin, ajattelutavoissa. Aateyksiköt täytyy tunnistaa diskursiivisesti, historiallisesti vaihtuvan sanavaraston keskellä. Ne voidaan määritellä luonteeltaan hiljaiseksi tiedoksi. Aateyksiköt ohjaavat ajattelua tiettyihin kategorioihin, ja ne tekevät poliittisista päämääristä, opeista ja retoriikasta luonnollisen tuntuista, hyväksytyä.

Jälleen siis kaivattaisiin kommenttia Michel Foucault'ltä. Diskursiivisuuden luonne näyttäisi kytkevän lovejoylaisen aateyksiköiden tutkimisen lähelle foucaultlaista tiedon arkeologiaa, ja juuri tähän voitaisiin kenties paikantaa se syy mikä on vieraannuttanut ajattelua ja toimintaa korostavat tutkijat vesittämään lovejoylaisen aatehistorian myyttien rakentamiseksi.

Mielenkiintoista on kuitenkin huomata, että kritiikistään huolimatta sekä Quentin Skinner että Jaakko Hintikka näyttävät periaatteessa hyväksyvän aateyksikön käsitteenä ja osittain metodologisena välineenäkin. Sanottuaan ensin, että lovejoylaisia aateyksiköitä ei ole olemassa, Hintikka päätyy kuitenkin kuvaamaan miten todellisuudessa käsitysten muodostumista täytyy tutkia eri ideoiden muodostaman kentän epäsuorana yhteisvaikutuksena. Tehtävässä tunnistaa 'piilossa olevat premissit' ja 'hiljaiset ennakko-oletukset'²³ on paljon yhteistä lovejoylaisen ohjelman kanssa. Skinnerin puolestaan sanoo, että aateyksiköiden historiaa ei voi sellaisenaan olla, ainoastaan eri aikoina eri toimijoiden käyttämien aateyksiköiden historia.²⁴

Ehkäpä siis lovejoylaisessa ohjelmassa oleva kielellinen epätarkkuus on aiheuttanut ongelmia aateyksikön tulkinnassa. Aateyksikön ja idean hämärän käytön lisäksi, aateyksikön jyrkän atomistinen luonne tuntuu tekevän siitä tavoittamattoman. Skinner näyttää tarttuvan juuri tähän tavoittamattomuuteen ja väittävän sen perusteella tehtävää päättelyä arvailuksi. Samalla Skinner kuitenkin kadottaa sellaisen diskurssien tutkimisen, minkä erottelun sanan ja käsitteen välillä mahdollistaa.

Kognitiivinen aateyksikkö

Nyt on siis hahmotettu, että lovejoylainen aateyksikkö ei ole synonyyminen oppijärjestelmän kanssa ja että se on luonteeltaan diskursiivinen. Päätymisen kielen ja ajattelun jakolinjalle johtaa tekemään sen tärkeään rajauksen, että aateyksikkö on juuri ajattelun väline. Sitä ei siis pidä yhdistää kielen työkaluun, sanaan. Tämä ei silti tarkoita, että semantiikka olisi merkityksetöntä lovejoylaiselle ohjelmalle. Kuten edellä on käynyt ilmi, ovat sanat päinvastoin keskeisessä asemassa aateyksikköjen tunnistamisessa. Lovejoylainen ohjelma huomioi erityisesti sanojen muuttuvia ja epäselviä viittaussuhteita. Tätä kautta se tulee lähelle niitä painotuksia, jotka ovat kiinnostaneet viime aikoina käsitehistorian nimikkeen alle liitettyjä tutkimusintressejä.

Lovejoylainen ohjelma kohtaa käsitehistorioitsijan ohjelman 'käsitteen' kohdalla. Nämä ohjelmat tuntuvat vain katsovan eri suuntiin. Siinä missä pääsääntöisesti nominalistiset käsitehistorioitsijat ovat tutkineet sanan muuttuvia viittauksen kohteita, lovejoylaisittain katse olisi käsitteistä teksteihin. Tämä rinnastus on kuitenkin tehtävä suurella varauksella. On nimittäin huomioitava, että lovejoylaisessa ohjelmassa on tietoisesti tehty ero *käsitteen* käsitteeseen valitsemalla siitä erillinen ilmaisu, aateyksikkö. Useissa teksteissä aateyksikköä tunnutaan pitävän synonyymisena käsitteen kanssa, mutta erityinen piirre tiedostamattomana ajattelurakenteena tekee aateyksiköstä erillisen asiansa.

Tässä erottelussa korostuu se, että käsite omistetaan tietoisesti, aateyksikkö ei. Molemmilla viitataan yleistettävään, abstraktiin ideaan, mutta käsitteen omistava ajattelija pystyy osoittamaan tai rajaamaan jonkin kategorian, tapahtuman tai suhteen. Käsitteellä abstrahoidaan partikulaarisista olioista yhteinen piirre esiin, ja sillä voidaan muodostaa väitelauseita samaan tapaan kuin sanoilla voidaan muodostaa lauseita. Käsite on ajattelun väline siinä missä sana on kielen väline. Väitelauseista voidaan tutkia ovatko ne totta vai eivät. Sanojen tutkimiselle totuusarvoilla ei ole merkitystä. Väitelause 'lasissa on vettä' ilmaistaan yksittäisten sanojen muodostamalla lauseella 'lasissa on vettä'. Toisaalta juuri tämä sanan erottaminen käsitteestä mahdollistaa kielten vastavuoroisen käännettävyyden. Suomen kielen sanalla 'vesi' viitataan samaan käsitteeseen, mihin englannin kielessä käytetään sanaa 'water'.

Aatehistorialle ajattelun historiana voi riittää tämä käsitteiden tietoinen omistaminen. Lovejoylainen ohjelma asettaa sen sijaan aatehistorian päämääräksi ajattelun muotoja syvältä ohjaavien tekijöiden tunnistamisen. Esitettyään tämän päämääränasettelun ohjelma antaa historioitsijalle konkreettiseksi välineeksi aateyksikön, joka kuitenkin jää jalostusasteensa suhteen epämääräiseksi. Mikäli halutaan hyödyntää ohjelman pohjaa, on Hintikan kritiikin jälkeen atomistisen projektin ydintaso määriteltävä uudelleen.

Uudelleenmäärittely vaatii kuitenkin diskursiivisen rakenteen tekijöiden tunnistamista. Kun lähtökohta on, että tekstin käyttöä ohjaaviin aateyksikköihin päästään kiinni vertailemalla useita tekstejä toisiinsa, voidaan aateyksiköitä etsiä miltä tiedon kentältä tahansa, linkittämällä tekstejä toisiinsa samankaltaisuuksien ja eroavuuksien avulla. Näiden ominaisuuksien avulla voidaan tunnistaa esimerkiksi diskurssien sisäisiä ja välisiä perheyhtäläisyyksiä²⁵ materiaaleista jotka voivat vaihdella vaikkapa kartoista runoihin. Aatehistorioitsijan on siis ohjelman julistuksen mukaisesti pysyttävä avoimena mahdollisimman laajalle monitieteisyydelle.

Lopuksi esitetään kielitieteitä hyödyntävä tulkinta aateyksiköiden tunnistamiselle. Kielellisen kääntein innoittamassa historiantutkimuksessa lovejoylaista ohjelmaa ei nimittäin ole lähdetty operationalisoimaan, mutta viimeaikaisen historiallisen kielentutkimuksen puolelta sen sijaan näyttäisi löytyvän välineitä ohjelmassa asetettujen päämäärien saavuttamiseksi. Aatehistorian tutkimusintressit tulevat tällöin lähelle kognitiivista semantiikkaa, joka on kohdentanut huomiota kielen kulissien takaiseen kognitioon. Kognitiivista semantiikkaa kiinnostavat mentaaliset tilat, ajattelun apuvälineet ja käsitteelliset liiketilat. Keskeisiä sille ovat siis metaforat, metonymiat ja hahmottamistavat, jotka rakentavat kieltä.

Aateyksiköiden tai käsitteiden sijasta kognitiivisessa semantiikassa puhutaan usein idealisoiduista kognitiivisista malleista. Näitä malleja voidaan kuitenkin pitää kelvollisina, konkreettisenä ratkaisuna Skinnerin ja Hintikan lovejoylaiselle ohjelmalle esittämiin ongelmiin. Idealisoidut kognitiiviset mallit rakennetaan aineistojen perusteella kuvaamaan sanan viittauksen suhteellisen pysyviä ytimiä eli käsitteellisiä kiinnekohtia. Toisaalta ne myös mallintavat muuttuvia reuna-alueita. Mallien avulla voidaankin helposti seurata muutoksia sanan käsitteellisissä viittaussuhteissa. Aatehistorioitsijalle kiinnostavasti, diakroninen prototyypisemantiikka

paljastaa juuri niitä sanojen ja sanontojen historiallisia monimerkityksellisyyksiä, jotka lovejoylaisessa ohjelmassa nähdään keskeisiksi.

Diakronisessa prototyypisemantiikassa rakennetaan laajojen aineistojen pohjalta malli, joka kvantitatiivisin menetelmin erottaa keskeiset piirteet sattumanvaraisemmista. Diakronisuus semantiikan yhteydessä merkitsee sitä, että sanan ympäristöä haarukoivat tunnusmerkit voidaan laittaa historialliseen jatkumoon. Näin voidaan tutkia esimerkiksi kuvia tutkimalla minkälaisiin esineisiin yleisesti historian kuluessa on viitattu sanalla 'säärystin' tai tunnistaa poliittisista teksteistä miten 'työväki' käsitteellisesti muuttuu. Tällaisena prototyypisemantiikka on lähellä rutiininomaisen käsitteen käytön historiaa, mutta mikään ei estä sen soveltamista vielä rakenteellisesti piilotetumpien aateyksiköiden suhteen.

Toinen aateyksiköitä valaiseva kognitiivisen semantiikan väline on mielikuvaskaema. Tämä lähestyy käsitteen ydintä, mutta metodologisesti eri tavalla kuin prototyypisemantiikka. Mielikuvaskaeman avulla ei tutkita ytimen muodostumista tietyn ympäristön keskiöksi, vaan pyritään purkamaan sanojen viittaussuhteita abstrakteihin osiinsa. Kielitieteilijät ovatkin tunnistaneeet joukon perustavia mielikuvaskaemoja. Näitä perustyyppisiä ovat muunmuassa 'säiliö', 'alku-polku-päämäärä', 'osa-kokonaisuus' ja 'keskus-periferia'. Esimerkiksi säiliöskaeman logiikka on kuva siitä, että partikulaarinen olio sijoittuu jonkin tilan sisään tai ulos. 'Koselleck ei ole perinteistä aatehistoriaa' sisältää säiliöskaeman. Näin voidaan kaikki tekstit purkaa mielikuvaskaemoihinsa, ja tämän jälkeen analysoida tutkimusintressinsä mukaan.

Tämä pinnallinen viittaus kognitiivisen semantiikan suuntaan jo osoittaa, että lovejoylaista ohjelmaa voidaan mielekkäästi hyödyntää nykyisen aatehistoriallisen metodologian kehittämisessä. Vastaavalla tavalla aateyksiköitä voidaan määrittää vaikkapa karttakuvien rakenteellisista ominaisuuksista; eikä liene syytä hirttäytyä lovejoylaisen ohjelman hämärään rajoitukseen aateyksiköiden määrästä. Monitieteisyys näyttääkin olevan, ei ainoastaan 'historian kenttien' tavoittamiselle välttämätön substanssiperusta²⁶, vaan myös sopiva lovejoylaisen ohjelman metodologiseksi sitoumukseksi.

Lopuksi

Teorioiden pätevydestä käytävä tieteellinen kamppailu on usein totalisoiva. Lovejoylaisen ohjelman hylkääminen kokonaisuudessaan pelkästään epämääräiseksi jääneen teoriakehittelyn takia osoittaa konkreettisesti miten tuhlailevaksi kamppailu pahimmillaan muuttuu. Tämän artikkelin anakronistinen otsikointi väittää, että aatteiden lovejoylainen analyysi on yhteensopiva sellaisen pyrkimyksen kanssa, missä tekstin rakenne erotetaan selkeästä merkityksestään, tekijästä ja tulkintatavastaan. Siksi dekonstruktio, tai mikä tahansa yksilön ensisijaisuudesta irtiottava teoria, voi viedä lovejoylaisen ohjelman aloittamaa aateyksiköiden analysointia tarkemmaksi ja monimuotoisemmaksi.

Kirjoittaja on valtiotieteiden maisteri ja toimii tutkijana Turun yliopiston poliittisen historian laitoksella

Viitteet

¹ Tässä artikkelissa 'lovejoylainen ohjelma' viittaa *The Great Chain of Being* johdantolukuun. Käytännön päämääränä on välttää totalisoiva intentionaalinen Lovejoy'n nimen käyttö.

² 'Unit-idea' melkein vakiintuneesti suomennetaan yksikköideaksi, mutta 'aateyksikkö' nähdäkseni tukee käsitteen luonnetta yhtä aikaa aatehistorian perusmateriaalina että aatteen (opin) rakennuskomponenttina.

³ ks. esim. Mikko Salmela (1998): Suomalaisen kulttuurifilosofian historia, Keuruu. "Vaikka tutkimus on luonteeltaan historiallinen, se ei metodiltaan ole ensisijaisesti aatehistoriallinen. En pyri suomalaisfilosofien kotimaisten ja kansainvälisten vaikutusyhteyksien yksityiskohtaiseen kartoitukseen", 19

⁴ Markku Hyrkkänen (2002): Aatehistorian mieli, Tampere, 137.

⁵ Kari Palonen (2004): Poliittinen ajattelu politiikan ulottuvuutena. Historiallinen Aikakauskirja 1/2004, 81.

⁶ *ibid.*

⁷ John Patrick Diggins (2006): Arthur Lovejoy and the Challenge of Intellectual History, *Journal of History of Ideas* (January 2006), 196, 206.

⁸ Arthur O. Lovejoy (1964): *The Great Chain of Being*, Harvard University Press. 14-15.

⁹ vrt. esim. Franz Adler (1960): Unit Concept for Sociology, *American Journal for Sociology* 65 no 4, 357,358

¹⁰ Stephen Davies (2003): *Empiricism and History*, Hampshire, 118-121.

¹¹ Martin Kusch (1993): Tiedon kentät ja kerrostumat - Michel Foucault'n tieteentutkimuksen lähtökohdat. Pohjoinen, Oulu, 48.

¹² Richard Weaver (1984): *Ideas Have Consequences*. University of Chicago; Anthony Grafton: *History of Ideas: Precept and Practice 1950-200 and Beyond*. *Journal of History of Ideas*, January 2006, 8.

¹³ Michel Foucault (2002): *Archeology of Knowledge*, Tavistock, 152.

¹⁴ *ibid.* 155-156.

¹⁵ Lovejoy (1964), 4. "But the truth is that the number of essentially distinct philosophical ideas or dialectical motives is - as the number of really distinct jokes is said to be - decidedly limited, though, no doubt, primary ideas are considerably more than the primary jokes."

¹⁶ Arthur O. Lovejoy (1948): *Essays in the History of Ideas*.

¹⁷ Enemmän Taustasta John S. Searle (1998): *Mind, language, and society: philosophy in the real world*; skeemoista Annikki Kaivola-Bregenhøj (1988): *Kertomus ja kerronta*, SKS, 27.

¹⁸ Hyrkkäsen suomenos George Boasin tekstistä Hyrkkänen (2002)

¹⁹ Jaakko Hintikka (1981): *Gaps in the Great Chain of Being: An exercise in the methodology of history of ideas* teoksessa Simo Knuuttila (toim.): *Reforging the Great Chain of Being. Studies of the History of Modal Theories*. Reidel, Dordrecht. 1-18.

²⁰ "The mythology of doctrines can similarly be illustrated from 'histories of ideas' in the strict sense. Here the aim (in the words of Arthur Lovejoy, pioneer of this approach) is to trace the morphology of some given doctrine 'through all the provinces of history in which it appears'. The characteristic point of departure is to set out an ideal type of the given doctrine..." Quentin Skinner: *Meaning and understanding in the history of ideas. History and Theory* (1969)

²¹ "[A]ny unit-idea which the historian thus isolates he next seeks to trace through more than one - ultimately, indeed, through all - of the provinces of history in which it figures in any important degree, whether those provinces are called philosophy, science, literature, art, religion, or politics. The postulate of such a study is that the working of a given conception, of an explicit or tacit presupposition, of a type of mental habit, of a specific thesis or argument, needs, if its nature and historic rôle are to be fully understood, to be traced connectedly, through all the phases of men's reflective life in which those workings manifest themselves, or through as many of them as the historian's resources permit. It is inspired by the belief that there is a great deal more that is common to more than one of these provinces than is usually recognized, that the same idea often appears, sometimes considerably disguised, in the most diverse regions of the intellectual world." Arthur O. Lovejoy (1960): *The Great Chain of Being*, 15

²² viitattiin niihin sitten sanalla *idea* tai *doctrine*

²³ "We have seen that the reason is not the one Lovejoy assumed. It is not that such conceptions are 'unit ideas' in the sense of building blocks out of which we can as it were reassemble conceptual and intellectual history. There just are no such unit ideas. Even Lovejoy's own prime example is not one. The real reason why ideas are such ideal focal points for an intellectual and philosophical historian are far subtler - and far deeper. One of them is ultimately based on the fact that all of the most general conceptions and assumptions of a thinker are rarely formulated by him explicitly. They have to be inferred from their indirect effects, from their joint implications together with other ideas. These consequences have of course to be explicit in order to be ascertainable at all. And the clearer and sharper the connection between these explicit consequences and their hidden premises is, the better they reflect their holder's tacit presuppositions." Hintikka 1981, 13.

²⁴ "there cannot be a history of unit ideas as such, but only a history of the various uses to which they have been put by different agents at different times." Skinner, 176.

²⁵ Daniel Wilson: *Lovejoy's the Great Chain of Being after Fifty Years*. *Journal of History of Ideas* 1987, 187.

²⁶ Lovejoy (1964), 15-18.